

4. Удич З. І., Шульга І. М., Миронова Л. А. Студентоцентричний підхід в умовах цифровізації навчання. Інноваційна педагогіка : науковий журнал. Одеса : Гельветика, 2023. Вип. 56. Т. 2. С. 151-154.
5. Learning Must Be Student-Centered. Education Evolving. URL: <https://www.educationevolving.org/learning>

Любов КОНДРАТЮК

*Кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії та суспільних наук Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна
kondrliuba@ukr.net*

Світлана ШЕВЧУК

*Кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри суспільних наук Поліського національного університету
Житомир, Україна
sveta_shevchuk@ukr.net*

ЦІННІСНІ АСПЕКТИ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

«З розвиненим смаком, зазвичай, поєднуються ясність розуму, сприйнятливість почуттів, вільнодумство і навіть гідна поведінка, а з нерозвиненим смаком, зазвичай, пов'язане протилежне»

Ф. Шиллер

Культурний колапс, з яким зіштовхнулось сучасне суспільство, пояснюється, окрім інших причин, ще й тим, що більшість людей, зокрема молодь, не здатні зорієнтуватись у великих потоках інформації, а саме, відрізнити істинне від хибного, прекрасне від потворного, справжні цінності від того, що таким не є. Сучасна людина, розчинена в масі інших людей, потерпає від конфліктів, постійного агресивного впливу символів та симулякрів, які борються за її свідомість та волю; вона поступово втрачає свою автономність, індивідуальну («від себе», а не через мас-медійні і телекомунікаційні практики) здатність бачити світ у всій його багатогранності, свої духовні та моральні орієнтири. Разом з цим поступово змінюються і уявлення про базові цінності освіти. Вона перестає бути винятково інформаційно-знанієвою та суто пізнавальною діяльністю; вузька наукова орієнтованість її змісту розширюється до загальнокультурних основ. Тому актуальною бачиться сьогодні проблема

естетичного виховання, яке передбачає виховання культури людських почуттів шляхом формування естетичних поглядів, смаків, ідеалів.

На тлі сказаного приходиться з сумом констатувати, що естетика як навчальна дисципліна поступово зникає зі сфери освіти загалом, і зокрема, педагогічної. Це зумовлене, з одного боку, свідомим обмеженням гуманітарно-світоглядної складової освіти, ініційованої Болонським процесом, методологічною помилкою, яка полягає у перетворенні освіти в ринкову «сферу послуг», а з іншого – ситуацією в естетиці як філософській науці, яка переживає сьогодні глибоку парадигмальну кризу. Ця криза стосується самого предмета естетики, змісту і меж її «території», трансформації фундаментальних понять і категорій. Вона обумовила, як свою «компенсацію», тотальну естетизацію усіх форм суспільного і особистого життя, своєрідний «естетичний бум» (В. Вельш). Ж. Бодріяр зазначав, що закон, який нам нав'язаний, є закон змішування жанрів, де все сексуальне, все політичне, все естетичне [1]. На позір навколо багато свідчень того, як краса витісняє інші цінності: якість продуктів «підсилюється» яскравістю упаковки, тілесне здоров'я – бодібілдингом і пластичними операціями, навіть мораль представлена естетикою і косметикою людської поведінки. І саме трактування естетичного, яке традиційно визначалося як гармонізація внутрішнього і зовнішнього, підмінюється брендовим, косметичним, еротичним і т. п., де не залишається місця для специфічного почуттєвого досвіду кантівського «незацікавленого задоволення», «доцільності без мети», які конотували з аристократичною вишуканістю і культивувалися в мистецтві. Залишається почуттєвий досвід в широкому сенсі, тобто втіха і задоволення без відсилки на специфічну сферу та культурні вимоги щодо змісту цього досвіду. Все перетворюється в реальну доцільність, виявляючи виключно утилітарні сенси. Так сама дійсність актуалізує сьогодні роздуми про естетичні цінності, про долю мистецтва, його функції в сучасній культурі не тільки на рівні наукового дискурсу, але і в культурі в цілому, і в освітньому процесі, зокрема.

Естетика в системі філософії визначально виступала як аналітика чуттєвої сфери, яка передує і результує акт раціонально-вербального судження і функціонує як інтуїтивний прорив крізь форму до сутності, як емоційний резонанс свідомості на структурні якості об'єктивної реальності. Чуттєвість, яка присутня в будь-якій сфері людської діяльності, в самому факті людського існування, – в естетичному досвіді набуває значення максими: «почуваю, отже існую». Сама наявність предмета в почуттях, емоційно-чуттєвий вимір усвідомлення світу є підставою

естетики як онтології універсальної чуттєвості. Розвинена чуттєвість є результатом історії людської культури, а на індивідуальному рівні – великих зусиль усієї системи освіти, виховання і самовдосконалення. Проте є єдина сфера, в якій естетична складова вибудовується свідомо, в якій чуттєвість є самоціллю – це мистецтво. Мистецтво, протистоячи відчуженим формам буття людини, повертає їй справжність, орієнтує на фундаментальні цінності людського буття, виявляє його глибинні культурно-історичні сенси. Справжнє мистецтво змінює змістові аспекти духовного світу людини, її цінності, генерує індивідуальні символи життя. Однак адекватне сприйняття твору мистецтва потребує достатнього рівня естетичної культури реципієнта. Тоді твір мистецтва задає особливий ракурс співпереживання, створює особливий настрій, впливає на світогляд, стає імпульсом духовного збагачення. Але залишаючись тільки об'єктом емоційного насичення, він не реалізує свою людинотворчу функцію, бо практично не позначається на духовному розвитку особистості. Естетичне переживання передбачає сходження від емоційного стану до духовного: відштовхуючись від зовнішніх речових форм, пробуджує емоції, здатні вести в духовну сферу. Сприйняття краси – духовне, бо в її формах проявляється дух, виявляється сенс буття через форми його краси.

Тому так важливо навчити людину естетично сприймати світ і свій зв'язок з ним, виховати в ній потребу в красі і здатність бачити, впізнавати і створювати її. Естетична глухота і анемія, відсутність естетичного смаку обертається величезними духовними втратами, своєрідною «всеїдністю». Проблема естетичного виховання, таким чином, є однією з найбільш практично значимих не тільки в естетиці, але і в педагогіці загалом. У цьому процесі своєрідним культурним інструментом, унікальним духовним механізмом, який спрямовує людську активність, є естетичний смак. Як здатність не просто в окремих необхідних випадках формувати естетичну оцінку, а інтегральна характеристика людини, що лежить в основі її відношення до світу, естетичний смак включає в себе як раціональний, так і інтуїтивний, і емоційний компоненти і впливає на поведінку людини і її життя в цілому. Він є здатністю поєднувати особисту оцінку естетичного об'єкта з загальноприйнятою в даний час або іншу епоху і робити власний вибір. Людина з естетичним смаком вибирає щось «своє», те, що відповідає її внутрішнім запитам і потребам. Психологічний процес такого вибору є дуже складним, у кожного протікає індивідуально і не обмежується синтезом чуттєвого і раціонального сприйняття. У цьому механізмі не все піддається педагогічному впливу і можна говорити лише про створення певних умов, здатних спрямовувати цей процес в

потрібному напрямку. При цьому виховання смаку не може відбуватися у формі нав'язування загальноприйнятих смакових переваг. Вислів «про смаки сперечаються» так само вірний, як і той, що «про смаки не сперечаються». Звісно, не варто сперечатися, коли йдеться про приємне чи неприємне, де кожен сам залишається суддею свого власного задоволення. Проте, інша справа, коли йдеться про вміння розрізнити те, що подобається і те, що прекрасне, а значить винести судження, яке формується з допомогою вивчення історії культури і мистецтва і виховується з допомогою критики і дискусії. Тому про смаки сперечаються і треба сперечатися, однак, слід розуміти, що ця суперечка не може мати форми строгого наукового доведення. І.Кант в «Критиці сили судження» доводить, що естетичне судження смаку – це судження про незацікавлене задоволення, яке не є ні емпіричним, ні доказовим. «Смак є спроможністю міркування про предмет чи про спосіб уявлення на підставі задоволеності чи незадоволеності, без будь-якого інтересу. Предмет такої задоволеності називається прекрасним». [2; 24] Сперечаються, коли йдеться про те, щоб відрізнити справжні естетичні і художні цінності від низькопробних підробок. Очевидна важливість формувати естетичний смак, який дозволяє людині повноцінно реалізувати свій естетичний досвід, безпосередньо, без особливого аналізу відчувати істинно прекрасне в природі і суспільному житті, повноцінно сприймати і отримувати справжню насолоду від творів мистецтва (володіти почуттям стилю, форми, кольору, пластичної і архітектонічної організації твору, звукової поліфонії, драматургічної логіки і т.п.), що сьогодні, на жаль, переходить на рівень обмеженої елітарності, а в масовій культурі і навіть сучасних арт-практиках свідомо культивується або відвертий «несмак», або відмова від смаку і його виховання.

Проте сказане не має розчаровувати, навпаки, має сприяти концентрації зусиль для створення умов у сім'ї, навчальних закладах усіх рівнів, засобах масової інформації для формування цього тонкого і одночасно складного вміння відчувати, переживати та розуміти прекрасне і потворне, трагічне і комічне – те, що допомагає людині реалізувати свою людську сутність, протистояти «вилюдненню», а значить наповнено прожити своє, одне-єдине, життя...

ЛІТЕРАТУРА

1. Бодріяр Ж. Симулякри і симуляція / переклад Володимира Ховхуна. – Київ : Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2004. 230 с.
2. Кант І. Критика сили судження. Пер. з нім В.Терлецького. Київ: Темпора, 2022. 702 с.